

Händer i Nätverket

- Vårmötet 2017 anordnas i Malmö den 29-30 mars, Call for abstract finns på [Nätverkets hemsida](#).
- Region Mälardalen, Studiebesök på Ekokems anläggning Norrtorp i Kumla den 10 november, [läs mer här](#).
- Region Öst, Studiebesök i Åtvidaberg med fokus på hantering av föroreningar i och under gamla industribyggnader, preliminärt 10 november. Info kommer på www.renaremark.se inom kort.
- Renare Mark och Juridiken - anordnas i Göteborg 24 November. [Läs mer här](#).
- Seminarium om PFAS, med fokus på problem och lösningar, anordnas 2 februari i Stockholm. Information kommer inom kort till www.renaremark.se.

Nätverket Renare Marks nyhetsbrev distribueras till samtliga medlemmar i nätverket via e-post. Nätverket är öppet för alla intresserade. Enskilt medlemskap kan tecknas av alla, för företag finns korporativt medlemskap. Mer information finns på nätverkets hemsida eller kan fås genom att skicka e-post till nätverket. Bidrag till Nyhetsbrev tas gärna emot.

REDAKTION:

Nyhetsbrev:
Johanna Svederud, 0707-21 02 89
johanna.svederud@liljemark.net

Hemsida:
Peter Harms-Ringdahl, 0704-67 81 43
info@renaremark.se

ANSVARIG UTGIVARE:

Ordförande:
Ulrika Larson, 0708-473 475
Ulrika@empirikon.se

Nätverket Renare Mark
c/o Ekorola AB
Fabriksgatan 23
891 33 Örnsköldsvik

Den 27 september fick Renare Marks medlemmar chansen att vara med vid invigningen av hamnsaneringen i Oskarshamn. Läs mer om hamnsaneringen på [sidan 3](#). Foto: Johanna Svederud, Liljemark Consulting

Hösthälsningar från Renare Mark

Efter en fin sensommar har hösten kommit och vi på Renare Mark hälsar er välkomna att delta i höstens och vinterns fullspäckade program. Flera spännande nationella och regionala seminarier och studiebesök väntar runt hörnet, information om aktiviteterna hittar ni både på nätverkets hemsida och här i nyhetsbrevet.

Vårmötet 2017 - Från Ax till Limpa Clarion Hotel & Congress Malmö Live, 29-30 mars

Planeringen av Renare Marks vårmöte 2017 pågår för fullt! Temat *Från ax till limpa* öppnar upp för erfarenheter från hela kedjan i arbetet med förorenade områden, från de inledande skedena genom utredningar och projekteringar av åtgärder, till efterkontroll och kunskapsåterföring. Boka även in den 28 mars, då vi smygstartar vårmötet med ett studiebesök. Dagen avrundas med mingel och middag på Clarion Hotel & Congress Malmö Live.

Vi är nu på jakt efter förslag till föredrag, instruktioner och förslag på teman hittar ni i Call for abstract på Renare Marks [hemsida](#) och vi väntar med spänning på alla intressanta förslag som är på väg in! Senast den 21 oktober vill vi ha ditt förslag på föredrag, poster eller debatt till vårmötet!

Håll utkik efter ytterligare information på hemsida och sociala medier, där vi kommer att uppdatera er kontinuerligt under planeringens gång!

Renare Mark och Juridiken, 24 november i Göteborg

Juridiken styr i mångt och mycket vårt arbete med förorenade områden, och den 24 november anordnar Nätverket Renare Mark ett seminarium med fokus på just juridik kopplat till förorenade områden.

Dagen inleds med en tillbakablick på 2010, då Nätverket senast anordnade ett juridikseminarium. Vad var aktuellt då och vad har hänt sedan dess? Därefter bjuder dagen på en genomgång av relevanta MÖD-domar, föredrag om ansvarsombrott och moderbolagets ansvar, Svenskt Näringslivs syn på framtida ansvarsfrågor vid exempelvis restföreningar och nya riktlinjer. Vi får även lyssna till föredrag om bland annat miljöförsäkringar och hur dessa fungerar i praktiken, om när en biprodukt som kan vara en resurs i stället klassas som ett avfall samt vad som händer när olika lagar och intressen krockar, så som när ett saneringsbehov krockar med kulturminnesmärkning.

Bland föredragshållarna hittar vi representanter från bland annat Front Advokater, SGI, Svenska Näringsliv, Boliden och Malmö Fastighetskontor.

Program, anmälningsblankett och övrig information finns på www.renaremark.se

PFAS - ett seminarium om problem och lösningar, 2 februari 2017 i Stockholm

I samband med Vårmetet 2015 arrangerade Renare Mark ett studiebesök vid Arlanda flygplats, temat för dagen var PFAS med fokus på de utredningar som gjorts kring flygplatsen. Den 2 februari 2017 är det återigen dags för Renare Mark att diskutera PFAS, då med ett seminarium med fokus på problematik och lösningar.

Dagen inleds med en grundläggande introduktion av ämnesgruppen PFAS, med historik och egenskaper och sedan diskuteras kartläggning av spridningen i Sverige och analys av oidentifierade fluorerade organiska föreningar. Vi kommer även att få lära oss mer om KEMIs regeringsuppdrag gällande begränsningar av användandet av PFAS, om undersökningsmetodik, utvecklingsprojekt och åtgärdsalternativ. Avslutningsvis får vi lyssna till ett föredrag om de olika nätverken som finns kopplat till PFAS i Sverige.

Mer information om seminariet kommer inom kort upp på vår hemsida, www.renaremark.se.

Renare Marks styrelse besöker SGI

I slutet av augusti bjöd SGI in Renare Marks styrelse till möte i Linköping. Under en halvdag fick vi chansen att lära känna varandras verksamheter närmare och diskutera gemensamma intressen. SGI:s verksamhet presenterades av generaldirektör Åsa-Britt Karlsson, Mikael Stark, som är chef för avdelningen för förorenade området, samt vår styrelsemedlem Märta Ländell. Renare Mark fick sedan möjlighet att presentera vår verksamhet för de som arbetar på SGI i Linköping samt via videolänk till SGI:s olika kontor i landet.

Dagen avslutades med ett besök på miljö- och jordlaboratoriet, där vi fick lära oss mer om lakförsök samt en demonstration av hur kvicklera betar sig vid skred och de bakomliggande orsakerna. Till mångas stora förtjusning fick vi även själva prova att orsaka att leran kollapsade genom att skapa brottytor, för att sedan återställa strukturen genom att blanda i salt.

Stort tack till SGI för en intressant och rolig eftermiddag!

/Renare Marks Styrelse

Aktuellt i Renare Marks regionala avdelningar

Region Öst

Den 10 november bjuder Region Öst in till studiebesök med temat från industri- till kulturområde i Åtvidaberg. Beslutet att flytta kommunbiblioteket från centrum till centrala industriområdet blev startskottet på en ny detaljplan och det senaste årets omfattande miljöundersökningar. Ta del av Åtvidabergs resa, från industri- till kulturområde och följ med på rundtur i det nya biblioteket.

Under dagen får deltagarna en introduktion till området, med historik och framtidsplaner, miljöundersökningar och föreningssituation, samt Miljökontorets roll som tillsynsmyndighet på en kommunal fastighet. Dagen avslutas med en rundtur i bibliotekslokalerna och i området.

Håll utkik på www.renaremark.se där information kommer upp inom kort!

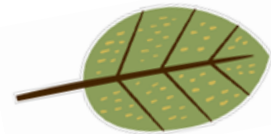

Region Mälardalen

Även Region Mälardalen har siktat in sig på den 10 november, då det bär av till Kumla för ett studiebesök vid Ekokems anläggning.

Vid studiebesöket får deltagarna chans att titta närmare på anläggningen där det bland annat pågår behandling av massor, förbränning och slutförvar. Besöket bjuder även på föredrag om bland annat tolkning av H14 direktiven och hantering av farligt avfall. Dagen avrundas med fika och presentation av aktuella projekt.

Deltagarantalet är begränsat till 30 personer, först till kvarn gäller! Ytterligare information och instruktioner om anmälan finns på vår [hemsida](#).

Har du skrivit det bästa exjobbet 2016?

Nätverket Renare Mark söker nu efter 2016 års bästa exjobb. Arbetet ska ha en direkt koppling till förorenade områden och efterbehandling, och belysa området ur ett naturvetenskapligt, tekniskt, ekonomiskt, socialt eller juridiskt perspektiv.

Utöver en prissumma om 15 000 kronor får vinnare presentera sitt examensarbete på Vår-mötet 2017 inför omkring 400 branschkollegor.

Bidragen kan inlämnas av institution, företag eller författarna själva. Inlämnade bidrag kommer att utvärderas av Nätverkets priskommitté som består av ca 5 representanter från branschen, varav en från styrelsen. I samband med Vår-mötet betalas konferensavgift, resa och boende av Renare Mark.

Kriterierna för Bästa exjobb lägger tyngdvikten vid nyhet och nytta för branschen men följer i övrigt framtagna krav vid universitet och högskola enligt följande:

- 1) Nyhetsvärde för branschen
- 2) Nyttan för branschen
- 3) Fronten för forskningen; vetenskaplighet, stringens
- 4) Ingående moment (t ex litteraturstudie, fältarbete, laboratoriearbete, analys, modeller)
- 5) Avgränsning och måluppfyllelse
- 6) Utformning och presentation

Samtliga inkomna examensarbeten läggs ut på Renare Marks hemsida. Skicka examensarbetet i digitalt format till nätverkets koordinator, johanna.svederud@liljemark.net, senast den 10 februari 2017. Märk meddelandet "Bästa Exjobb 2016" För frågor går det även bra att kontakta Johanna Svederud, 0707-21 02 89

Rapporter från Renare Marks regionala avdelningar

Region Syd

Den 27 september bjöd Region Syd in till ett studiebesök vid F.d. Klippans Läderfabrik. Klippans Chromläderfabrik AB anlades redan 1906 och var landets första kromlädergarveri.

Marken på och omkring den f.d. fabriken är kraftigt förorenade av bland annat tungmetaller, och miljöundersökningar samt mindre saneringar har genomförts sedan 1990-talet. Under 2016 genomförs en omfattande sanering av fabriksområdet och andra intilliggande områden med bidragspengar från Naturvårdsverket. I dagsläget pågår sanering och under våren 2017 kommer området att återställas.

Eftermiddagen inleddes med fika och rundvandring i projektets utställning. Därefter fick de närmare 30 deltagarna lyssna till föredrag om projektet och saneringen, samt en rundvandring kring det gamla fabriksområdet med sina gamla Höganäsledning, deponikullarna där förberedelser inför spontning pågick och skogen där schaktsaneringen har påbörjats.

Region Mälardalen

Den 15 september bjöd Region Mälardalen in till den traditionsenliga miljökampen. Totalt deltog närmare 30 Renare Markare i den prestigefyllda kampen som i år anordnades hos ALS Scandinavia. Kvällen omfattade innovativa grenar så som Bygga på höjden, Riva tidning och Nylonstrumpan. Stort grattis till Orbicon som tog hem segern!

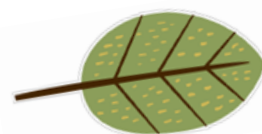

Foton: Hanna Hatschek, ALS Scandinavia

Region Väst

Renare Mark Väst anordnade den 20 september en after work på hotell Opera. Det blev en lyckad tillställning med över 40 deltagare. Kvällen inleddes av Anders Bank med föredraget "En konsults tankar om förorenad mark från 90-talet fram till idag". Kvällen fortsatte sedan med mingel och diskussioner där aktuella ämnen som lagen om offentlig upphandling, hållbart bostadsbyggande och de nya riktvärdena för förorenad mark avhandlades.

Invigning av hamnsaneringen i Oskarshamn och seminarium om förorenade sediment, 27-28 september

Det största projektet av sitt slag i Sverige, Hamnsaneringen i Oskarshamn, är nu invigd! Renare Marks medlemmar var inbjudna att delta i två fullspäckade dagar med invigning, studiebesök och festmåltid samt det efterföljande seminariet om förorenade sediment.

Invigningen den 27 september inleddes med lunch och efterföljande föredrag för inbjudna gäster på Badholmen som är belägen mitt i hamnen. Efter att kommunstyrelsens ordföranden Peter Wretlund hälsat välkomna intog Naturvårdsverkets generaldirektör Björn Risinger scenen. Björn talade om våra nationella miljömål och hur viktigt det är för miljön i Östersjön att hamnsanering genomförs. Därefter berättade Carl-Mikael Strauss om Naturvårdsverkets nationella arbete med förorenade områden, och Länsstyrelsens Åsa Axheden berättade om det omfattande arbetet som görs i länet. Hamnsaneringsprojektet presenterades sedan av Bodil Liedberg Jönsson, beställarombud, och Bart van Renterghem, Envisan, berättade om entreprenaden.

Efter fika och mingel var det dags för studiebesök, då deltagarna fick se hamnområdet med mudderverk samt anläggning för avvattning och vattenrening från båt. Under båtturen berättade projektorganisationen om bland annat muddring, miljökontroll och avvattning. Vi besökte även Storskogen, där de avvattnade muddermassorna till slut ska omhändertas. Vid depoin diskuterades bland annat rening av lakvatten samt hur muddermassornas vattenhalt är avgörande för en fungerande deponikonstruktion.

Vid den stora invigningsceremonin samlades såväl inbjudna deltagare och allmänheten för att fira hamnsaneringen med mudderkakor, tal från bland annat Björn Risinger och Bodil Liedberg Jönsson samt tipspromenad och en konstutställning. Kvällen avslutades sedan med en festmåltid på Badholmen för kommunens inbjudna och Renare Marks deltagare. Stort tack till Oskarshamns kommun för en mycket intressant och rolig dag!

Den 28 september samlades vi på Badholmen för ett seminarium om förorenade sediment. Bodil Lidberg Jönsson inledde med ett föredrag om teknikutveckling i hamnsaneringsprojektet och bjöd in företag och forskare att i samverkan genomföra test/försök i projektet. Därefter berättade Per Molander, Mannheimer Swartling, om domar kring dumpningsdispenser samt om det unika tillståndet att bygga en konstgjord ö. Anna Kruger, Västerås stad, berättade om när infrastrukturprojekt bidrar till stora mängder muddermassor, hur Västerås stad planerar att hantera massorna samt vilka utredningar som genomförts. Fokus låg sedan på alternativa åtgärds tekniker, Anna Wilhelmsson och Kristina Bernstén, COWI, berättade om stabilisering och Henrik Eriksson, Golder, tillsammans med Joe Jersak, SAO, berättade om täckning av sediment.

Eftermiddagen inleddes av Christin Jonasson, Golder som berättade om den långa och krokiga vägen till åtgärder av förorenade sediment, med fokus på bland annat åtgärdsförebredande undersökningar, pilotprojekt och tillståndsfrågor.

Därefter återvände vi till hamnsaneringen och Anders Bank, Structor Miljö Väst, berättade om den utmanande miljökontroll som hamnsaneringen medför. Bart van Renterghem, Envisan, berättade om erfarenheter från hamnsaneringen i Trondheim och diskuterade likheter och olikheter med Oskarshamnsprojektet. Pär Elander, Elander Miljöteknik, berättade om bakomliggande orsaker till teknikval inför saneringen, som resulterade i sugmuddring.

Dagen avslutades med en paneldebatt, där seminariedeltagare och panel fick diskutera utmaningar och möjligheter i arbetet med förorenade sediment. En stor utmaning vid muddring är omhändertagande av muddermassorna, då det krävs stora ytor för avvattning. Det framgick även att det finns ett behov att vidare diskutera finansierings- och ansvarsfrågor.

Vi är just nu i fas av kompetensbyggande i arbetet med förorenade sediment i Sverige, och Renare Mark ser fram mot att följa upp med ytterligare seminarier i framtiden.

NORDROCS 2016 - Helsingfors 6-7 september

Den 6-7 september gick NORDROCS av stapeln och branschkollegor från hela Norden möttes för att diskutera cirkulär ekonomi, nya tekniker, PFAS och mycket mer. Konferensen anordnades i Aalto University i Espoo, Finland.

Konferensen inleddes redan den 5 september med workshops och en mingelkväll på Haltia Nature Center, där det även fanns möjlighet att titta närmare på finsk natur i utställningsdelen samt en fotoutställning med fokus på nordisk natur.

Den 6e september hälsades vi välkomna av Raakel Jaloniemi från Aalto University, som berättade om universitetets verksamhet. Kimmo Tiilikainen (Finlands Miljö- och jordbruksminister) och Riina Abtujaubeb (Finnish Environment Institute) talade sedan om vikten av cirkulär ekonomi och hur det har implementerats i Finland. Därefter berättade representanter från Finlands, Danmarks, Norges och Sveriges Naturvårdsverk om hur man i arbetet med förorenade områden förhåller sig till cirkulär ekonomi.

Efter det inledande passet fortsatte diskussionerna om cirkulär ekonomi i huvudsalen, då vi bland annat fick lära oss mer om Västra Hamnen i Helsingfors, där förorenade massor till stor utsträckning har återanvänts. En framgångsfaktor var att det fanns stora ytor att tillgå för masshantering, och stora ytor där det fanns ett behov av fyllnadsmaterial. I utbrytarsalen pågick ett parallellt pass med fokus på PFAS, där det bland annat diskuterades efterbehandling vid flygplatser, massbalansstudier och erfarenheter från utredningar av mer än 100 PFAS-påverkade områden.

Även det sista passet handlade om cirkulär ekonomi, denna gång med fokus på hållbar sanering. Bland annat presenterades projektet INSURE, ett EU-finansierat projekt som omfattar siter i Sverige, Finland och Lettland. I utbrytarsalen var temat Åtgärdstekniker, och omfattade bland annat erfarenheter från termisk sanering i Finland och Danmark.

Efter en intressant dag var det dags att samlas för en gemensam festmåltid. Deltagarna blev upphämtade med vackra träbåtar som efter en liten rundtur tog oss till kvällens lokal. Väl på plats möttes vi av välkomstdrinkar och mingel innan middagen med nordiska smaker. Under kvällen underhölls vi med körsång med glimten i ögat, och efter en god middag väntade liveband och dans.

Nästföljande dag inleddes med två parallella pass, ett med fokus på platsspecifika bedömningar och ett med fokus på åtgärder för förorenade sediment. Vi fick bland annat tillbakablick - Hur kommer det sig att många av Norges fjordar är kraftigt förorenade av bland annat kvicksilver och PBC? Vi fick även lyssna till ett praktiskt exempel från en sanering av Trondheims hamn samt för och nackdelar med aktivt kol.

Under resten av dagen erbjöds tre parallella pass, och det var nog många som hade svårt att välja mellan alla intressanta föredrag. Eftermiddagen bjöd på ett smörgåsbord av åtgärdstekniker, föroreningsproblematik vid militära områden, riskbedömningar och -värderingar, inomhusluft och praktiska exempel från olika typer av förorenade områden. Bland annat fick vi lyssna till föredrag om metanemissioner från deponier, fytoremediering i kalla klimat och in situ-sanering av petroleumprodukter.

NORDROCS avrundades med slutord från respektive ordföranden från Renare Mark, MUTKU, Miljøringen och ATV Jord och Grundvand. Sammanfattningsvis finns det stora värden i att dela kunskap över landsgränser och konferenser som NORDROCS är ett viktigt verktyg för att skapa kontaktytor för kunskapsutbredning.

Stort tack till MUTKU och arrangörgruppen för två mycket intressanta dagar med spännande föredrag, vacker musik, god mat och många trevliga samtal!

Aktuellt i branschen

Förorenade byggnader

Förorenade byggnader har varit ett mycket uppskattat tema på Renare Marks seminarier och workshops. Vi har fått många frågor om att följa upp med nya seminarier, i dagsläget har vi dock inget sådant inplanerat. Vi vill därför passa på att tipsa om SGFs kurs om Förorenade byggnader som går av stapeln redan den 20-21 oktober i Stockholm.

Den inledande delen av kursen fokuserar på förberedelserna inför undersökning, hur bakgrundsinformation tas fram och tolkas, samt provtagningsplaner baserade på bakgrundsinformationen. Provtagningsmetoder kommer att diskuteras utifrån egenskaper för specifika ämnen, exempelvis petroleum produkter, metaller, klorerade alifater ect. Även arbetsmiljön under provtagningar kommer att beaktas samt hur provberedning och analyserna genomförs.

Den andra delen av kursen kommer att behandla hur informationen som erhållits genom den historiska inventeringen, provtagningen samt genom utförda analyser hanteras används vid omställning av byggnad alternativt vid rivning. Fokus ligger på riskbedömningar vid omställning av byggnader påverkan på inomhusmiljön med avseende på klorerade alifater och metaller samt vilka åtgärder som är tillämpliga vid sanering av byggnadsmaterial vid omställningar alternativt rivning. Även generella riktlinjer för avfallsklassificering och vad som gäller vid användande av byggavfall som återfyllnadsmaterial kommer att diskuteras.

Det finns platser kvar, läs mer på [SGFs hemsida](#).

2nd Global Soil Security Conference

Paris, December 5-6, 2016

More Science-Society Interfaces for a Global Soil Security

Soil Security är ett begrepp som håller på att etableras och som bland annat inkluderar förorenade områden. 2nd Global Soil Security Conference syftar till att visa hur viktigt marken är för en hållbar utveckling. Under konferenser kommer föredragshållare och deltagare från bland annat privata företag, beslutsfattare och forskare att diskutera arbetsmetoder, affärlösningar, vetenskapliga resultat och internationella initiativ som förbättrar skyddet och främjar en hållbar förvaltning av mark.

Programmet och övrig information kring konferensen hittar ni [här](#)

Bidrag för marksanering inför bostadsbyggande

Behovet av bostäder är stort och en begränsande faktor i bostadsbyggandet är att många markområden är förorenade. För att underlätta bostadsbyggandet finns ett bidrag som kommuner kan söka för att finansiera marksanering, vilket vi fått höra om bland annat vid Vårmötet i Göteborg. I det förra Nyhetsbrevet berättade vi om bidraget, och vi har nu fått en lägesuppdatering från Naturvårdsverket.

Regeringen har avsatt 300 miljoner kronor för 2016, 300 miljoner kronor för 2017 och därefter 200 miljoner kronor årligen för att hjälpa kommuner att sanera förorenad mark och bygga bostäder på. Hittills har ca 30 kommuner visat intresse för bidraget men endast en kommun har ansökt och fått bidrag från Naturvårdsverket. Flera kommuner har kontaktat länsstyrelserna och håller på att utforma projektgrupper. Bland andra är Södertälje, Vaggeryd, Kristianstad och Mora på gång.

Sala kommun var först ute med ansökningar och får nu två bidrag, det första på 4,7 och det andra på 1,6 miljoner kronor. För dessa pengar kan de sanera två förorenade områden där ca 90 bostäder sedan ska byggas. Bidraget gynnar hela samhället och bidrar till en hållbar stadsutveckling samt miljömålet Giftfri miljö. Fler bostäder, mindre gifter i marken och bevarade grönområden.

Jeanette Häggrot, projektledare på Naturvårdsverket, menar att detta är den ultimata återvinningen. Industrimarker, oftast vackert belägna vid vatten, lever upp igen och de grönområden som finns bevaras när städerna växer och vi får fler bostäder. Flera kommuner har visat intresse av bidraget och Naturvårdsverket hoppas nu att kommunerna kommer igång med sina ansökningar.

För att söka bidraget krävs att det finns ett behov av bostäder och ett förorenat område som försvårar för bostadsbyggande samt att kommunen tagit ett beslut om att påbörja detaljplanläggning för bostäder.

För mer information:

<https://www.naturvardsverket.se/efterbehandling-infor-bostadsbebyggelse>

